

NOVIOPOSTA

In dit nummer

Birma/Myanmar

Machinestempels

Redactie:

J. Mulder

J. Spijkerman

Fotografie:

W.A. v.d. Wagt

Basis ontwerp:

L. Thijsen

Grafische vormgeving:

W. Resink

Expeditie:

F. Piers

Tolhuis 35-17

6537 NN Nijmegen

Tel. 024-3444208

92 Drie afdrucken met stempel Amsterdam Centraalstation in de periode eind september 1927 - 2 april 1928, met spiegelbeeldige N in StatioN, data resp. 23 september 1927, 21 december 1927, en 1 april 1928.

Postwaardestuk van India gebruikt in Birma (stempel RANGOON-G.P.O. SORTING). Verstuurd naar Konapet in India via Madras.

Machinstempels als verzamelgebied (9)

Jos M.A.G. Stroom.

Deze aflevering gaat over "oog voor detail". Bij postzegels is dat heel gebruikelijk: denk maar aan kleurverschillen, verschillende tandingen, papier- en gomsoorten, maar ook plaatfouten. Omdat over "details" in machinstempels nogal veel te vertellen valt, zal dit onderwerp in deel 10 worden vervolgd.

De redenen om naar die verschillen te kijken, zijn uiteenlopend van aard.

A. Soms kan het van belang zijn om te weten **hoeveel machines** er in een bepaald kantoor of centrum tegelijkertijd in gebruik zijn (of zijn geweest). Vooral als het gaat om meerdere machines van hetzelfde type, zijn we aangewezen op het vinden van onderlinge verschillen. Een gemakkelijk aanknopingspunt is het gebruik van verschillende vlaggen. Maar dan moet wel aangetoond kunnen worden dat die vlaggen tegelijk in gebruik waren. Met andere woorden: het datumstempel moet dezelfde dag, maand en uurkarakters dragen (Afb. 82).

Afb. 82: stempeltype XVII (kleine ronde plaatsnaamstempel) Roosendaal, 2 afdrukken van 29.X. 79 --3, de een met postcodervlag, de ander met golflijnen. Omdat de plaatsnaamstempels ("stok") volledig identiek zijn, is het gebruik van twee verschillende stempels op hetzelfde moment een aanwijzing voor aanwezigheid van twee machines.

Ook zijn er voorbeelden van verschillende uitvoeringen van de stok. Het meest bekend is Rotterdam met de plaatsnaam "hoog" en "laag" (Afb.83). Ook hier is het van belang dat bekende data uitwijzen dat er geen sprake is van een "nieuwe" stok, als vervanging van een versleten of beschadigde plaatsnaamstempel (zie later Afb. 86 en 87).

Afb. 83: Twee plaatsnaamstempels in Fliermachines in Rotterdam, met opvallend verschillende "lay out" van de naam Rotterdam.

Ook is het mogelijk om het gelijktijdig gebruik van meerdere machines aan te tonen door te onderzoeken of er bij één van die machines sprake is van een beschadiging of slijtage, die bij de andere machine(s) niet voorkomt (Afb. 84 en 85).

Slijtage of een beschadiging van een stempel zegt op zichzelf dus niets over het aantal machines. Alleen dan als ze tegelijkertijd voorkomt met gave afstemmingen, mag die conclusie wel getrokken worden.

Afb. 84. Twee afdrukken van Universalmachines in Middelburg. De stok bij de "Postcode Oh ja!" vlag is onbeschadigd, die bij "Postcode gebruik 'm/goed'" vertoont een beschadiging, links boven in de buitenencirkel. Op zich genomen is dit geen aanwijzing voor het bestaan van 2 machines omdat een beschadiging of slijtageverschijnsel natuurlijk op een gegeven moment kan ontstaan. Maar van Middelburg is bekend dat de beschadiging tegelijkertijd voorkomt naast een onbeschadigde stok. Voor deze afbeelding is echter gekozen voor duidelijke plaatjes, maar wel op een ander tijdstip.

Afb. 85. Ook beschadiging of een vermindering in de vlag kan erop wijzen dat er meerdere machines tegelijk in gebruik zijn, zoals hier een rafelige bovenlijn.

B. Tot nu toe hebben we ons bezig gehouden met verschillen, om het aantal machines vast te kunnen stellen. Maar stempels kunnen ook **vervangen** worden. Als er in een plaats met één machine tijdens de jaren van gebruik een beschadiging optrad, werd het stempel vervangen. Soms zijn er dan óók "detailverschillen" in de stempels aan te wijzen. Maar die komen dan dus niet voor op eenzelfde datum en tijd (Afb. 86 en 87).

Afb. 86. Plaatsnaamstempel Assen, in 1950 in gebruik gekomen, werd medio 1951 al vervangen door een stempel met kleinere letters. Hier afstemmingen uit 1951 en 1957.

Ook tijdelijke vervanging is mogelijk en soms ook aan te tonen, zoals in Maastricht, begin augustus 1979. De stempelpop was in het ongereede geraakt, en moest gerepareerd worden. Tijdelijk werd er (waarschijnlijk in dezelfde machine) gestempeld met een andere stempelpop, die een Arabisch maandkarakter (8) had in plaats van het gebruikelijke Romeinse karakter VIII (Afb. 88).

C. Van geheel andere orde zijn de variaties die voorkomen in stempelvlaggen met "postale aanduidingen", die in veel postkantoren en dus in grote aantallen zijn aangemaakt. Meestal zijn die stempels op diverse tijdstippen vervaardigd en verstrekt, zowel bij uitbreiding met nieuwe machines als ook ter vervanging van beschadigde exemplaren. Daardoor zijn er als het ware "oplagen" te herkennen, en daarin komen vaak kleine verschillen voor.

De eerste publicatie hierover verscheen in de Catalogus van de Postzegel-tentoonstelling in Vlissingen, in 1978 (42). Jacobs geeft daarin van een achttal vlaggen uit de jaren '60 en '70 een geheel eigen typologie. Omdat ik mij in deze reeks tot voorbeelden moet beperken, zal ik 2 van zijn beschrijvingen overnemen.

De eerste daarvan is de vlag "Luchtpostblad" (Afb. 89).

Afb. 87. Ook in Hengelo (Ov.) werd de in 1950 met de machine meegeleverde stok al snel vervangen. Getoond wordt een afdruk van november 1958.

Enkele fragmenten uit de toelichting van Jacobs: "De lettervorm van type 1 houdt het midden tussen druk- en schrijfletters, type 2 heeft echte, rechtopstaande drukletters."

En: "Het gemoderniseerde type 2 vertoont enkele duidelijke detailverschillen:

2a. De letters zijn groter dan bij 2b en 2c; de bovenstreep loopt niet door tot boven de neus van het vliegtuig.

2b. De letters zijn kleiner dan bij 2a, terwijl de bovenstreep doorloopt tot boven de neus van het vliegtuig.

2c. Is een variant van 2b: terwijl bij de voorgaande typen de top van de t van 'luchtpostblad' als het ware in de rechtertip van de staart uitmondt, blijft hij er bij dit type duidelijk beneden."

Afb. 88. Klussendorfstempel Maastricht, op 27 augustus 1979 nog met het vervangende stempel Type XVII (Arabische 8), op 28 augustus werd het stempel met Romeinse maandkarakters weer in gebruik genomen.

Type 1

Type 2b

Type 2a

Type 2c

BRIEVEN MET GELD
STEEDS LATEN
AANTEKENEN

Type 1

BRIEVEN MET GELD
STEEDS LATEN
AANTEKENEN

Type 2a

BRIEVEN MET GELD
STEEDS LATEN
AANTEKENEN

Type 2b

Afb. 90. Typen Brieven met geld, Jacobs 1978.

Het 2e voorbeeld dat ik overneem is de vlag "Brieven met geld", een alledaags stempeltje, waarin toch een drietal varianten zijn te vinden:

Bij type 1 lopen de 2e en 3e regel niet helemaal door tot het einde van de vlag; bij type 2 is dat wel het geval. Binnen dit tweede type zijn er kleine verschillen in de stand van de letters: de middelste regel is bij 2b iets naar links verschoven, waardoor bij:

2a de L van 'laten' rechts onder de verticale balk van de E van 'met' staat; bij

2b staat de 1 links hieronder.

Ook bij recenter materiaal kunnen we dit soort zaken aantreffen: zie Afb. 91 met feestvlaggen !

Afb. 91. Moderne stempels Prettige Feestdagen en Gelukkig Nieuwjaar, in twee verschillende handschriften.

D. Ter afsluiting van dit eerste deel van "oog voor detail" aandacht voor een stempel met een spiegelbeeldige letter N (zie afb. 92 voorpagina). Deze fout moet gemaakt zijn bij de vervaardiging van het

stempel, en komt voor bij Amsterdam Centraal-Station, vanaf eind september 1927, met "Postzegels-rechts / boven in den hoek! / Vlagger verzending". Ook met de daaropvolgende vlag "Koopt thans wel-

dadigheids postzegels voor het kind" komt deze spiegelbeeldige N voor. Tenslotte vinden we ook nog de data 1 en 2 april 1928, nu met de vlag "IXe Olympiade Amsterdam 1928" 43) Vooral de Olympiade-stempels met deze fout zijn een zéér gezocht verzamelobject.

Noten:

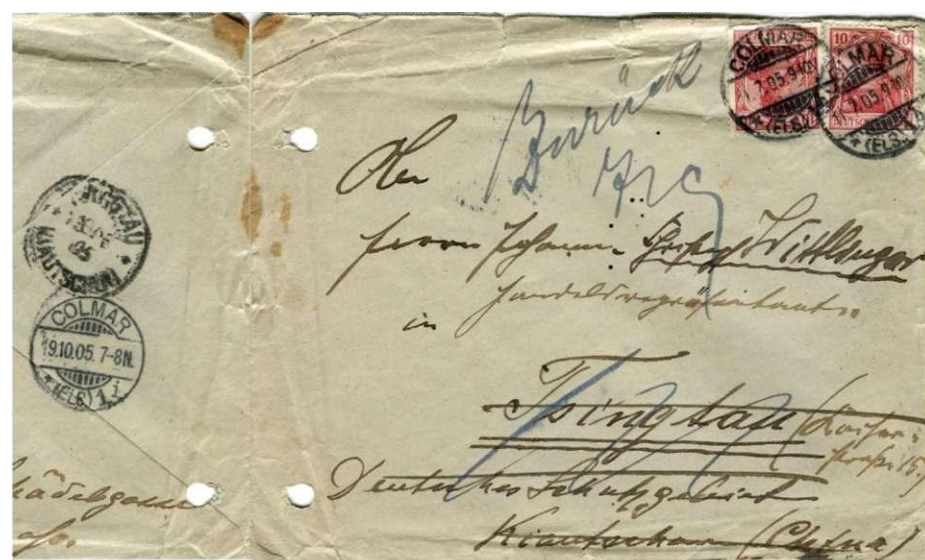
- 42) A.F.J. Jacobs, Moderne machinestempels verzamelen kan ook Filatelie zijn; De type-indeling van enige recente vlaggen, in: Catalogus Postzegeltonstelling mei 1978, District VII, Vlissingen, blz. 19-30.
- 43) NMP 6e jg, dec. pag. 220, 7e jg, jan. pag. 15, feb. pag. 26, en april pag. 83.

"Snel" en "Niet snel"

In dit artikel kijken we naar twee poststukken die beiden vervoerd zijn tussen China en Europa.

Het eerste poststuk wordt verstuurd vanuit Colmar naar China op 11-7-05. Er staat geen duidelijke datum in het aankomststempel, maar de brief kan niet bezorgd worden. Dus gaat de brief terug naar Colmar en komt daar op 19-10-05 aan. De brief is dus meer dan 3 maanden onderweg geweest.

De tweede brief gaat op 18-2-14 vanuit Shanghai in China naar Zwitserland. Het aankomststempel van Hauptwil laat als datum 5-3-14 zien. Dat is net 3 weken later. Heen en terug zou dat 6 weken zijn. Waarom zo'n groot verschil in tijd?

Op de brieft uit Shanghai staat een stempel 'Via Siberia' en de brief ging dus met de trein naar Zwitserland. De brief uit Colmar is met de boot gegaan. Hadden ze daar dan ook niet 'Via Siberia' op kunnen zetten? Dat was wel mogelijk geweest maar zou niet hebben geholpen. Vanwege de oorlog tussen Rusland en Japan reed de Transsiberie Express niet. Er bleef dus niets anders over dan met de boot.

J. Mulder

Literatuur

De noordelijke overlandroute tussen Europa en China, C. Mulder, Maandblad voor Philatelie 2-1998, blz. 134-137.